

Ijtimoiy pedagogikada me'yordan og'ishish

Gulnur Navruzбек qizi Trakbayeva
Sevinch Odilbek qizi Safarboyeva
Ilmiy rahbar: S.Xaydarov
TMC inustuti

Annotatsiya: Ushbu maqolada ijtimoiy pedagogikada bolalardagi me'yordan og'ish turlarini haqida batafsil yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: pedagogikadagi me'yordan og'ish, jismoniy, ruhiy, pedagogik va sotsiologik guruh, ijtimoiy me'yor, sotsiologik, psixologik va pedagogik adabiyotlarda deviant xulq-atvorga ega bolalar

Deviation from the norm in social pedagogy

Gulnur Navruzбек kizi Trakbayeva
Sevinch Odilbek kizi Safarboyeva
Scientific supervisor: S.Khaidarov
TMC Institute

Abstract: This article describes in detail the types of deviations from the norm in children in social pedagogy.

Keywords: deviation from the norm in pedagogy, physical, mental, pedagogical and sociological group, social norm, children with deviant behavior in sociological, psychological and pedagogical literature

Pedagogikadagi me'yordan og'ish - bu o'quvchilar yoki o'qituvchilarning xatti-harakatlarining belgilangan standartlariga yoki ta'lim natijalariga erisha olmaydigan holatlardir. Bu og'ishlar vaqtinchalik yoki doimiy bo'lishi mumkin va ta'lim jarayonining turli jihatlarida o'zini namoyon qilishi mumkin.

Shuni ta'kidlash kerakki, normadan chetga chiqish har doim ham salbiy emas. Ular ta'lim jarayonidagi o'zgarishlar zarurligini bildirishi va talabalar duch keladigan muammolarni aniqlashga yordam berishi mumkin. O'qituvchilar o'quvchilarga qiyinchiliklarni yengib o'tishlari va o'qish va rivojlanish muvaffaqiyatlariga erishish uchun o'zlarining uslublari va yondashuvlarini moslashtira olishlari kerak.

Hozirgi kunda AQSh va Yevropa davlatlarida me'yordan og'ishgagan kishilarning jamiyatga integratsiyalashuvi tamoyili amalga oshirilmoqda. Bu tamoyilga ko'ra, bunday odamlar ham jamiyatning teng huquqli, lekin ba'zi bir

muammo yoki imkoniyati cheklangan a'zosi sifatida qaraladi. Hozirda imkoniyati cheklangan shaxslar soni butun dunyoda shu jumladan, yurtimizda ham sezilarli darajada ekanligi e'tiborni tortadi. Tibbiyotda, psixologiyada, sotsiologiyada "me'yor"ning o'z darajalari, o'z me'yorlari bo'lib, unga mos kelmaydigan jihatlarni "og'ish", "chetga chiqish" deb atashadi. Ijtimoiy pedagogikada "me'yor" yoki "me'yordan og'ish" tushunchalari juda ahamiyatlidir. Ular bolalarning xulq-atvori va rivojlanish jarayonini harakterlashga katta yordam beradi. Og'ish ijobiy yoki salbiy harakterli bo'lishi mumkin. Masalan, bolalar rivojlanishida aqliy noqislik ham, qobiliyatlik ham me'yordan og'ish turi hisoblanadi. Xulq-atvordagi jinoyatchilik, giyohvandlik va boshqa og'ishlar ham shaxsning shakllanish jarayoniga, ham salbiy ta'sir ko'rsatadi. Me'yordan og'ishni shartli ravishda 4 ta guruhga ajratish mumkin:

- ❖ Jismoniy;
- ❖ Ruhiy;
- ❖ Pedagogik;
- ❖ Sotsiologik;

Jismoniy me'yordan og'ish inson sog'ligiga bog'liq.

Jismoniy sog'liqdagi og'ish, irsiy omillar yoki biror-bir tashqi holatlar: og'irning ekologik holati, ichimlik suvining sifati, oila hayoti darajasining pasayishi va boshqalar asosida vujudga keladi. Sog'lig'ida va rivojlanishida og'ishga moyillarning ko'pgina tasniflari mavjud. Butunjahon sog'liqni saqlash tashkiloti 1980-yilda imkoniyati cheklanganlarning 3 zvenosi shkalasining britanacha variantini qabul qilgan:

Bular:

- kasallik, xastalik, ruhiy yoki fiziologik funksiyalar, anatomik struktura elementlarini yo'qotish;
- cheklangan imkoniyatli inson uchun me'yor hisoblangan chegarada biron-bir faoliyatni bajarish qobiliyatini yo'qotish yoki cheklab qo'yish;
- nogironlik jins, yosh yoki ijtimoiy omillardan kelib chiqqan holda insonning biron-bir faoliyatini bajarishini cheklovchi yoki unga to'sqinlik qiluvchi cheklangan imkoniyat.

G'arbda "sog'lig'ining cheklangan imkoniyatlariga ega shaxs" tushunchasi mavjud. Ularga ta'lim standartlarini o'zlashtirishga to'sqinlik qiluvchi ruhiy yoki jismoniy kamchiliklarga ega bolalar kiradi. Shuningdek, G'arb davlatlarida nuqson tushunchasi ham mavjud bo'lib, uning 4 ta turi yani ruhiy, jismoniy, murakkab va og'ir turlari mavjud. Jismoniy nuqsonlarga-inson organizmining faoliyat olib borishiga yoki rivojlanishiga doimiy yoki vaqtinchalik kamchiliklar, shuningdek har qanday somatik yoki yuqumli xastaliklar kiradi.

Ruhiy nuqsonlarga - insonning ruhiy rivojlanishidagi muntazam yoki vaqtinchalik kamchiliklari kiradi. Bular nutq buzilishi, miya faoliyati va aqliy rivojlanishning buzilishlaridir.

Murakkab nuqson - belgilab qo'yilgan tartibda tasdiqlangan jismoniy yoki ruhiy kamchiliklarni o'zida mujassam etadi.

Og'ir nuqson - bunday nuqsonga ega bo'lgan holatlarda davlat ta'lim standartlariga mos ravishda ta'lim olishning umuman iloji bo'lmaydi. Bola jismoniy rivojlanishidagi og'ishlarga ko'rish, eshitish qobiliyatlarining buzilishlari kabi kasalliklar kiradi. Me'yordan ruhiy og'ishlar bolaning aqliy va ruhiy rivojlanishdagi nuqsonlariga bog'liq. Buday turdagi og'ishlarga ruhiy rivojlanishdan to'xtab qolishi, bolalarning aqliy jihatdan ortda qolishi kiradi.

Aqliy qoloqlik asab tizimining tug'ma yoki jarohat asosida paydo bo'ladigan nuqson hisoblanadi. Bolalarda aqliy qoloqlik yengil, o'rtacha va og'ir darajada bo'lishi mumkin.

Ruhiy og'ishlarga turli darajadagi nutqning buzilishlari ham kiradi. Ruhiy og'ishlarning boshqa bir turi emotsional faoliyatining buzilishi hisoblanadi. Bunday og'ish turi ruhiy og'ishning eng og'ir shakli hisoblanib bunga muloqotga ehtiyoj sezmaslik va suitsid (o'z-o'zini o'ldirish)larni misol qilib keltirsa bo'ladi.

Bolalarning iqtidorliligi bu alohida og'ish hisoblanadi. Chunki bu biror-bir faoliyatni muvaffaqiyatli bajarilishini ta'minlab beruvchi qobiliyatlarning o'ziga xos uyg'unligi hisoblanadi. Iqtidorlilik darajasi nafaqat uning qobiliyatlarga qarab balki, faoliyat mahsullariga qarab ham belgilanadi.

Pedagogik og'ishlar tushunchasi pedagogika va ijtimoiy pedagogikada hozirgi vaqtda kam qo'llaniladigan tushunchalardir. Vaholanki, pedagogik faoliyatda pedagogik maqsadlarni bajarish, shaxsning rivojlanishi uchun sharoitlar yaratib berish uchun ta'lim olayotganlar faoliyatini tartibga solganidan turli me'yorlar qo'llanmoqda. Buday ta'lim darajasini belgilaydigan standartlar, o'quvchi intilayotgan maqsadlarga tegishli. Bularga yana ta'lim olishda yuqori natijalarni ta'minlab beruvchi bolalar rivojlanishining me'yorlarini kiritsa bo'ladi. Oxirgi yillarda ma'lum bir sabablarga ko'ra umumiy ta'lim ololmagan bolalar haqida ham ko'p fikrlar bildirilmoqda. Bunday bolalarni alohida toifaga ajratamiz.

Bular maktabga bormaydigan, faqat boshlang'ich maktabni tugatgan, umumiy o'rta ta'lim olmagan bolalar kiradi. Bunday vaziyatlarni yuzaga kelish sabablarga darslarni besabab qoldirish, o'qishni xoxlamaslik, oiladagi notinchlik vaziyatlar, pul topishga harakat qilish kabilarni ko'rishimiz mumkin.

Ruhiy va jismoniy rivojlanishda og'ishgan bolalar uchun alohida maktablar mavjud bo'lib, u yerda ular professional mutaxassislar qo'lda ta'lim olishadi. Bu bolalarning jamiyatga integratsiyalashuvining asosiy muammosi ularning keyinchalik professional ta'lim olishlari bilan bog'liq hisoblanadi.

Xulosa o'rnida shuni aytish joyizki men bu maqolada hozirda bo'lyotgan ijtimoiy me'yordan og'ish turlarini yoritib berishga harakat qildim ya'ni bu bolalardagi aqliy, jismoniy og'ish turlari borligi ular oddiy va murakkabga bo'linib

ketganligini. Ya'na bu ma'ruzada biz pedagogikadagi me'yorlar tushunchasi va undan og'ishlarni ko'rib chiqdik. Norm - bu shaxsning xulq-atvori va rivojlanishini boshqaradigan jamiyat tomonidan o'rnatilgan qoidalar va taxminlar. Normalar turli xil bo'lishi mumkin va jismoniy, psixologik yoki ijtimoiy jihatlarni o'z ichiga olishi mumkin. Me'yor va undan chetga chiqishlar ta'lim jarayoniga sezilarli ta'sir ko'rsatishini tushunish muhimdir. O'qituvchilar me'yordan chetga chiqishni tan olishlari, ta'lim dasturini moslashtirishlari va qiyinchiliklarni yengish va o'qishda muvaffaqiyatga erishish uchun talabalarga yordam ko'rsatishlari kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. G.Shoumarov, B.Umarov, F.Akromova. Yoshlarda xulq ogishi va tarbiya buzilishining oldini olish bo'yicha psixologik maslahatlar. Uslubiy qo'llanma
2. N.G`.Komilova. Xulqi og'ishgan bolalar psixologiyasi. O`quv qo`llanma. T.-2007
3. Ta'lim tizimida psixologik xizmatni amalga oshirishda psixodiagnostika vositalaridan foydalanish Tuzuvchi psixol. fan. nomz., dos. N.A.Sog'inov. - Toshkent - 2001. - 40 b.
4. Umarov B.M. O'zbekistonda voyaga yetmaganlar jinoyatchiligining ijtimoiy-psixologik muammolari. Monografiya. - Toshkent, "Fan" nashriyoti - 2008,
5. Sulaymon Amirqulovich Xaydarov. (2024). O'quvchilarni tarbiyashda ijtimoiy fanlarni o'qitishni didaktik imkoniyatlari
6. Хайдаров, С. (2023). Педагогик faoliyatda o'qituvchi o'zida kompetentlik sifatlarini shakillantirishi. Цифровизация современного образования: проблема и решение, 1(1), 64-67.
7. Khaydarov, S. A. (2021). The role of the use of fine arts in teaching the history of the country. International scientific and practical conference. CUTTING EDGE-SCIENCE. In Conference Proceedings (pp. 41-43).